

مآخذ سیاسی جمهوری اسلامی ایران

پارلمانی یا ریاستی؟

نویسنده: متین منتظمی

۲۱۴۱۰۲۵

سرشناسه	: منتظمی، متین، ۱۳۷۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: ساختار سیاسی جمهوری اسلامی ایران (پارلمانی یا ریاستی؟) / نویسنده متین منتظمی.
مشخصات نشر	: تهران: مؤلفین طلایی، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۵۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۲۶۱-۰۷۲-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: ایران - سیاست و حکومت -- ۱۳۵۸ -
موضوع	: Iran--Politics and government
رده بندی کنگره	: DR
رده بندی دیویی	: ۰۸۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۳۰۶۳۳۱

نام کتاب: ساختار سیاسی جمهوری اسلامی ایران (پارلمانی یا ریاستی؟)

ناشر: مؤلفین طلایی

نویسنده: متین منتظمی

چاپخانه و صحافی: مؤلفین طلایی

قطع: وزیری

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۹

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

قیمت: ۳۵۰,۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۶۱-۰۷۲-۲

WWW.BOOKGOLDEN.IR

تهران - میدان انقلاب، مابین ۱۲ فروردین و منیر جابری، خیابان شهید نظری
پلاک ۱۳۰ - طبقه پنجم غربی. تلفن: ۶۶۹۵۰۵۳۲ - ۶۶۹۵۵۹۰۰؛ تلفکس: ۶۶۹۷۱۲۲۵

فهرست

مقدمه ۱۱

فصل اول: بررسی الگوهای رژیم پارلمانی و ریاستی در جهان

- ۱-۱- تاریخچه تفکیک قوا ۱۷
- ۱-۲- رژیم ریاستی ۲۲
- ۱-۳- رژیم پارلمانی ۲۵
- ۱-۴- مجریه نیمه ریاستی - نیمه پارلمانی ۲۷
- ۱-۵- تفاوت های عمده ساختار سیاسی ریاستی و پارلمانی ۲۹
- ۱-۶- ساختار ریاستی در کشورهای جهان ۳۰
- ۱-۷- الگوهای مختلف رژیم ریاستی ۳۱
- ۱-۷-۱- آمریکا ۳۱
- ۱-۷-۲- فرانسه ۳۱
- ۱-۷-۳- ونزوئلا ۳۳
- ۱-۷-۴- مکزیک ۳۳
- ۱-۸- انواع قدرت های تعریف شده در ریاست جمهوری ۳۴
- ۱-۹- دولت مبتنی بر رئیس جمهور ۳۵
- ۱-۱۰- سایر سیستم های ریاست جمهوری ۳۶
- ۱-۱۱- ساختارهای پارلمانی در کشورهای جهان ۳۸

- ۱-۱۱-۱- جایگاه پارلمان در آمریکا..... ۴۱
- ۱-۱۱-۲- جایگاه پارلمان در انگلستان..... ۴۵
- ۱-۱۱-۳- تشکیلات و حدود صلاحیت مجلس لردها در انگلیس..... ۴۸
- ۱-۱۱-۴- مجلس عوام انگلیس..... ۴۹
- ۱-۱۱-۴-۱- اقتدارات قانون گذاری به طور عام..... ۴۹
- ۱-۱۱-۴-۲- اقتدار مالی..... ۵۰
- ۱-۱-۳- نظارت بر قوه مجریه..... ۵۰
- ۱-۱-۴-۴- طرح و اال از اعضای کابینه..... ۵۰

فصل دوم، ترتیب رژیم پارلمانی براساس قانون اساسی سال ۱۳۵۸

جمعه ی اسلامی ایران

- ۲-۱- اولین ساختار سیاسی در جمهوری اسلامی ایران..... ۵۶
- ۲-۲- تصویب قانون اساسی سال ۱۳۵۸..... ۵۸
- ۲-۳- شکل گیری رژیم پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۵۸..... ۶۰
- ۲-۴- ویژگی های رژیم پارلمانی..... ۶۲
- ۲-۵- ساختار سیاسی جمهوری اسلامی ایران از براساس قانون اساسی سال ۱۳۵۸..... ۶۴
- ۲-۶- رژیم پارلمانی در ایران پس از تصویب قانون اساسی سال ۱۳۵۸..... ۶۶
- ۲-۷- جایگاه قوه مجریه و پارلمان براساس قانون اساسی سال ۱۳۵۸..... ۷۴
- ۲-۸- نقش قوه مجریه در قوه مقننه براساس قانون اساسی ۱۳۵۸..... ۷۵
- ۲-۹- نقش قوه مقننه در قوه مجریه براساس قانون اساسی سال ۱۳۵۸..... ۷۶
- ۲-۱۰- مزایای رژیم پارلمانی جمهوری اسلامی ایران براساس قانون اساسی مصوب سال ۱۳۵۸..... ۷۶
- ۲-۱۰-۱- قرابت ساختاری..... ۷۶

- ۲-۱۰-۲- کارآمدی رژیم..... ۷۷
- ۲-۱۰-۳- جلب مشارکت حداکثری مردم..... ۷۸
- ۲-۱۰-۴- افزایش وحدت قوا..... ۷۹
- ۲-۱۰-۵- کاهش اختلاف نهادها با ریاست جمهوری..... ۷۹
- ۲-۱۰-۶- پاسخگویی بهتر رئیس جمهوری به مجلس و مردم..... ۸۰
- ۲-۱۰-۷- تقویت احزاب و مطبوعات..... ۸۰
- ۲-۱۰-۸- چابک‌تر و کارآمدتر شدن رژیم سیاسی..... ۸۲
- ۲-۱۰-۹- جایگیری از یکتازی قوه مجریه..... ۸۲
- ۲-۱۱- معایب رژیم پهلوی، زمانه جمهوری اسلامی ایران براساس قانون اساسی مصوب سال ۱۳۵۸..... ۸۲
- ۲-۱۱-۱- کاهش جلو برده سازی در قوه مجریه..... ۸۲
- ۲-۱۱-۲- بن بست میان دولت و مجلس..... ۸۳
- ۲-۱۱-۳- افزایش لابی‌گری و فساد در پادشاهان و دولت مجریه..... ۸۳
- ۲-۱۱-۴- عدم استمرار در سیاست..... ۸۳

فصل سوم: مجریه رژیم نیمه ریاستی - نقش پارلمانی ناقص براساس

قانون اساسی سال ۱۳۶۸ جمهوری اسلامی ایران

- ۳-۱- بازنگری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران..... ۹۴
- ۳-۲- ویژگی‌های رژیم نیمه ریاستی - نیمه پارلمانی..... ۹۶
- ۳-۲-۱- قوه مجریه یکدست و هماهنگ..... ۹۷
- ۳-۲-۲- قوه مجریه ناهماهنگ در دوره همزیستی سیاسی..... ۹۸
- ۳-۲-۳- پیش شرط‌های کاهش تعارضات درونی در رژیم نیمه ریاستی..... ۹۸
- ۳-۳- استقلال قوا در جمهوری اسلامی ایران و روابط متقابل آن‌ها..... ۱۰۰

- ۳-۴- ساختار سیاسی جمهوری اسلامی ایران پس از بازنگری قانون اساسی در سال ۱۳۶۸..... ۱۰۲
- ۳-۵- رژیم نیمه‌ریاستی-نیمه‌پارلمانی در ایران پس از قانون اساسی سال ۱۳۶۸..... ۱۰۲
- ۳-۵-۱- گستردگی حوزه اختیارات رئیس‌جمهوری..... ۱۰۴
- ۳-۵-۲- اختلاف قوه مقننه و قوه مجریه..... ۱۰۶
- ۳-۵-۳- تحولات جهانی؛ گامی به سوی دموکراتیک‌تر کردن کشور..... ۱۰۷
- ۳-۶- جایگاه قوه مجریه و پارلمان براساس قانون اساسی سال ۱۳۶۸..... ۱۰۸
- ۳-۷- نقش قوه مجریه در قوه مقننه براساس قانون اساسی ۱۳۶۸..... ۱۱۰
- ۳-۸- نقش قوه مقننه در قوه مجریه براساس قانون اساسی سال ۱۳۶۸..... ۱۱۱
- ۳-۹- شکل رژیم حکومتی ایران..... ۱۱۲
- ۳-۱۰- رژیم جمهوری اسلامی ایران: مجلس، مدار یا ریاست‌مدار..... ۱۱۴
- ۳-۱۰-۱- وجود عناصر شبه‌ریاستی در رژیم..... ۱۱۵
- ۳-۱۱- جایگاه پارلمان در جمهوری اسلامی ایران پس از قانون اساسی سال ۱۳۶۸..... ۱۱۸
- ۳-۱۲- مزایای رژیم نیمه‌ریاستی-نیمه‌پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران..... ۱۲۳
- ۳-۱۲-۱- افزایش ثبات دولت..... ۱۲۳
- ۳-۱۲-۲- افزایش اختیارات رئیس‌جمهور..... ۱۲۴
- ۳-۱۲-۳- افزایش امکان اتخاذ تصمیمات مستمر..... ۱۲۴
- ۳-۱۲-۴- مسئولیت کمتر در برابر قوه مقننه..... ۱۲۴
- ۳-۱۳- معایب رژیم نیمه‌ریاستی-نیمه‌پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران..... ۱۲۵
- ۳-۱۳-۱- خودکامگی قوه مجریه..... ۱۲۵
- ۳-۱۳-۲- حاکمیت کامل نظر رئیس‌جمهور..... ۱۲۵
- ۳-۱۳-۳- تنش بین قوای مقننه و مجریه..... ۱۲۵

فصل چهارم: نگاهی تطبیقی بر دو ساختار پارلمانی و

نیمه ریاستی - نیمه پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران

- ۴-۱- ظرفیت‌های ساختار پارلمانی و ریاستی در جمهوری اسلامی ایران..... ۱۳۰
- ۴-۲- تحلیلی بر عملکرد دو رژیم سیاسی..... ۱۳۱
- ۴-۳- ناهمگرایی دولت با مجلس و ولی فقیه در برهه‌های مختلف جمهوری اسلامی ایران..... ۱۳۴
- ۴-۴- آسیب‌های قوه مجریه و مقننه در ساختار سیاسی جمهوری اسلامی ایران..... ۱۳۶
- ۴-۴-۱- آسیب‌های ساختاری قوه مجریه:..... ۱۳۷
- ۴-۴-۲- آسیب‌های اختاری قوه مقننه:..... ۱۳۸
- ۴-۵- جایگاه تحزب در ساختار سیاسی جمهوری اسلامی ایران..... ۱۳۸
- ۴-۶- شرع، ولایت فقیه و ساختار سیاسی جمهوری اسلامی ایران..... ۱۴۵
- ۴-۷- جایگاه معاونت اول رئیس‌جمهور و نایب رئیس مجلس..... ۱۴۶
- ۴-۸- جمع‌بندی از عملکرد دو رژیم پارلمانی - نیمه ریاستی - نیمه پارلمانی..... ۱۴۷
- ۴-۹- چشم‌انداز ساختار سیاسی جمهوری اسلامی ایران در آینده..... ۱۴۸
- فهرست منابع..... ۱۵۴

مقدمه

تفکیک قوا برآمده از آرای جان لاک و به ویژه شارل دو منتسکیو می‌باشد. از تفکیک قوای منتسکیو دو برداشت وجود دارد: برداشت تفکیک نسبی قوا و برداشت تفکیک مطلق (کامل) قوا. برداشت تفکیک مطلق قوا به رژیم ریاستی انجامیده است که نمونه کامل و یگانه آن در ایالات متحده آمریکا دیده می‌شود و شماری از کشورها به ویژه در آمریکای لاتین از آن اقتباس بسیار کالی و ناقصی کرده‌اند و البته بیش از آن هم شاید نه مناسب حال آن‌ها و نه برای آن‌ها شدنی بود. برداشت تفکیک نسبی قوا نیز به رژیم پارلمانی انجامیده است که دو الگوی بریتانیایی (وکالت به عنوان شرط وزارت) و فرانسوی (مانع الجمع بودن وزارت و وکالت) از آن وجود دارد. مؤسسان قانون اساسی مشروطیت برداشت تفکیک نسبی قوا و رژیم پارلمانی برابر الگوی فرانسوی را برای ایران مناسب دیدند.

پس از انقلاب اسلامی شاکله اصلی رژیم پارلمانی چه در دولت موقت و چه پس از استقرار قانون اساسی آذر ۱۳۵۸ ادامه یافت، تنها یک تغییر به وجود آمد و آن این بود که چون رژیم سیاسی از پادشاهی به جمهوری دگرگون شده بود از مبدع رئیس‌جمهور انتخاب شود که به جای رئیس‌جمهور منتخب پارلمان - که در رژیم‌های پارلمانی از نوع جمهوری آن مانند آلمان، ایتالیا، یونان، هند و پاکستان هستند و اختیاراتی همانند شاه دارند و چه بسا گاهی قدرتی کمتر از پادشاهان در رژیم‌های پارلمانی مانند بریتانیا، ژاپن، اسپانیا، بلژیک و کانادا دارند - انتخاب رئیس‌جمهور به رأی مستقیم مردم وا گذاشته شد بی‌آنکه به او اختیارات جدی داده شود، چنانچه در بیشتر نمونه‌ها این اختیارات را دارد مانند الگوی قانون اساسی جمهوری پنجم فرانسه. به جز این مورد همه ویژگی‌های رژیم پارلمانی در قانون اساسی آذر ۱۳۵۸ حفظ شده بود. البته مقام رهبری برابر قانون اساسی ۱۳۵۸ تقریباً هیچ نقش و اختیاری در قوه مجریه نداشت.